

N. Nr. 19. 11. 30.

Svunna tiders spelmän i Asker.

Spel-Per, Jonas i Rågsand, Anders Olsson och Per Persson, även kallad Spel-Petter.

I min barndom funnos i Asker med kringliggande socknar åtskilliga allmogespelmän, som trakterade både fiol och klarinett med schvung och kläm, skriver V. Jn. i Nerikes Allehanda. Inför allt folket visade de sig särskilt vid bröllop, danstillställningar och andra sådana festliga sammankomster. De hade också rykte om sig att vara verkligt virtuossmissiga.

Bland de mest ryktbara spelmännen fanns en som kallades Spel-Per. Han var till yrket urmakare och bodde uppe i Askers skogsbygd, närmare bestämt i Ersbo. Spel-Per var rent av överdådig på fiolen och han var också ansedd för att vara synnerligen framstående i facket.

Fastän Spel-Per redan var en 70 års man, sådan jag minnes honom, var han likväl rent av överdådig i att traktera fiolen. Hans rykte gick, som nämnts, vida omkring, och han kallades även till gransocknarna för att spela på bröllop och sådant.

Spel-Pers musikaliska begåvning gick delvis i arv till hans barn. Särskilt en av sönerna vid namn Karl ägnade sig även åt musik, fastän hans främsta uppgift ej direkt kom att falla inom samma område som faderns. Han har nämligen på egen hand utfört två kammarorglar och tillverkat även en eller annan fiol. Han uppnådde däremot aldrig faderns tekniska förmåga ifråga om det musikaliska utförandet. Sin musikaliska begåvning visade han kanske bäst, då han stämde orgelverken i olika kyrkor, bl. a. i Regna. Nu är det att märka, att han stämde hela verket i resp. orglar, vilket ju är en ganska krävande uppgift, för vilken eljes särskilda yrkestekniker måste anlitas.

En annan av de forna mera bemärkta spelmännen i Askers-bygden är den nu 95-åriga Anders Olsson från Sand, Asker.

En gång, minnes jag, blev det en verklig spelmansstämma här i Asker, nämligen hos numera framlidne nämndemannen Per Fredrik Persson från Malgräva. Denne roade sig vid ett tillfälle med att inbjuda samtliga bygdens spelmän till en spelafton i sitt hem.

Flera av de bästa spelmännen, däribland de nu nämnda, kommo också dit, och det blev en musik, som sent skall glömmas. Spelningen började redan på eftermiddagen, och det var väl meningen, att man skulle sluta någon gång på kvällen. Men därav blev det intet. Musikanterna kommo nämligen så i speltagen, att de ej ville sluta förrän solen gått upp. Och när den äntligen gjorde det, fortsatte de likväl en god stund framåt. Som de sutto ute i trädgården, under det de spelade, kom det folk överallt till den märkvärdiga musiken. Ja, det blev en munter musikfest, allraminst, som på midsommarnatten.

När musiken var slut och tystnaden åter vilade över nejden kunde såväl inbjudare som åhörare med största glädje och tillfredsställelse tänka tillbaka på denna spelmansnatt, som förefallit dem alla tyvärr alltför kort.

Spelmannen Jonas i Rågsand var en annan askermusikant av den gamla stilen. På grund av religiösa betänkligheter hängde han upp sin fiol på väggen och beslöt sig för att aldrig mer spela en ton. Någon gång under senare år kunde dock hans närmaste förmå honom att åter ta ner den, och det märktes då, att han minsann inte glömt av vare sig melodi eller teknik.

Näcken lär ha lärt Anders Kvarnström i Danstorp att spela klarinett. K. är nu död sedan många år, men hans minne lever aktat och hedrat. K. var också duktig och framsynt jordbrukare, och sin gård satte han i gott stånd. Han ägde alltså såväl praktiskt som musikaliskt sinne.

Det torde vara bekant, att det på trefaldighetsaftonen och vid midsommarmar allmänt vallfärdades till en hel del

hälsokällor inom socknen, där man »drack brunn» vid de för tillfället lövprydda källorna. Sådana voro Valsta brunn, Odenkällan i Odensbacken, Via brunn, Högsätters brunn och Åsfallets källa. Valborgsmässoaftonen kunde man i sin barndom vara säker om att spelman Anders Kvarnström befann sig vid Högsätters källa. Och hans vackra klarinettoner glädde där såväl de hälsökända som f. ö. ortens samlade befolkning. Då viskades det man och man emellan:

— Den där melodien har nog Kvarnström lär sig av Näcken!

Jag skulle också om Kvarnström liksom om de övriga spelmännen vilja säga, att det vilade något av godmodig humor över dem.

Till sist något om den välkände spelmannen Spel-Petter. Denne, vars egentliga namn var Per Persson, var född i en öde skogsbygd i Asker 1799.

Spel-Petter visade redan i barnaåren håg för musik och gjorde sig först ett s. k. psalmodikon med en sträng, på vilken han började spela. Rätt snart kunde den fattige gossen få sig en fiol, på vilken han efter gehör vann en synnerlig färdighet att framställa sina många låtar, polketter, valser och marscher. Ett stycke, kallat Tyska klockorna, som han spelade, var ett säreget stycke, vilket han endast utförde på beställning, därför att han måste stämma strängarna på ett helt annat sätt än eljes.

I sin ungdom, åren 1815—1830, då han nått sin största färdighet på fiol, togs han mycket i anspråk av socknens befolkning, särskilt vid högtider, såsom jul men även vid mera fina bondbröllop. Danserna under julen fortgingo då var kväll från annandagen till tjugondag jul, och de fina bondbrölloppen varade ofta i åtta dagar. Spelmannen skulle då vara både den förste och den siste.

Jag minnes ännu, med vilket intresse Spel-Petter omtalade huru han vid bröllop, då vigseln ägde rum i kyrkan, skulle rida i teten och spela sina marscher för brudparet med följe. Han var vig, och för att göra sig bemärkt steg han upp på kyrktaket och gick fram och åter på kyrkans nock, spelande sina marscher.

Spel-Petter hade i flera år två kamrater som spelmän. Den ena av dem spelade fiol och den andra klarinett. Dessa tre allmogekonstnärer voro mycket uppburna.

Då Spel-Petter kom att få sig en liten gårdsdel fick han snart även en liten häst. Med denna åkte han, då han skulle något längre vägstycke. Som det den tiden var snö vinter med stark köld, 25—30 grader, var det även då gott om vargar, av vilka han, då han om nätterna kl. 2 till 3 åkte hem från festligheterna, ofta blev besvärad.

Ibland trodde han, att både han och hans lilla häst skulle bli ett rov för de glupska djuren. Hästen frustade och sprang av alla krafter, men vargarna närmade sig. Spel-Petter var ängslig och ytterst orolig. Han tänkte då: jag skall spela för dem. Så satte han sig på tömmarna, tog upp sin fiol och spelade för vargarna. Till sin glädje fick han erfara att den musik, som människan älskar, voro vargarna födda för. Ty de avlägsnade sig, och han och hästen undgingo att bli uppätta.

Många gånger besökte jag honom i hans enkla hem. Efter slutat arbete satt han vid den öppna spisen och rörde i de flämtande glöden, belåten rökande sin pipa. Då han talade om ungdomen och dess nöjen, skakade han på huvudet.

— Nu fördärvar man både smaken och gehöret med dragspel, hornmusik och annan skrällande låt, sade han.

Spel-Petter, som dog 1886, efterlämnade två söner, men ingen av dem ärvde faderns förmåga på fiol. En av dem försökte — men kom ingen vart.